

професійне становлення, пов'язуються багатьма авторами з певними віковими межами на кожному етапі людського життя.

Юнацький вік – один з найважливіших з погляду переходу до дорослого життя і професіоналізації. Це період становлення і стабілізації характеру, оволодіння повним комплексом соціальних функцій дорослої людини, включаючи професійні.

У цей час починається етап безпосередньої професійної підготовки, який характеризується не тільки активним оволодінням професійними знаннями, уміннями та навичками, але й істотними змінами в сфері самосвідомості. Образ професіонала з часом навчання у вищому навчальному закладі стає менш ідеалізованим, більш диференційованим та структурованим [7]. Отже, цей період є сензитивним для розвитку професійної самосвідомості і зрілої самооцінки.

Дослідження становлення професійної самосвідомості менеджера надає широкі можливості підвищення кваліфікації та підвищення якості підготовки фахівців, тому що формування цього феномена є передумовою вдосконалення особистості як суб'єкта праці, спілкування та пізнання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Спиркин А.Г. Сознание и самосознание. – М.: Политиздат, 1972. – 303 с.
2. Эриксон Э. Идентичность: юность и кризис – М.: Прогресс, 1996. – 187 с.
3. Кулюткин Ю.Н. Психология обучения взрослых. – М.: Просвещение, 1985. – 128 с.
4. Чепелева Н.В. Формування професійної компетентності психолога // Актуальні проблеми психології: Наукові записки інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України / За ред. С.Д. Максименка. – К.: Ніка – Центр, 1999. – Вип. 19. – 286 с.
5. Реан А.О., Бордовская Н.В., Розум С.И. Психология и педагогика: Уч. для вузов. – СПб.: Питер, 2000. – 289 с.
6. Рувинский Л.И. Самовоспитание личности. – М.: Мысль, 1984. – 140 с.
7. Становських З. Актуальні проблеми професійного становлення особистості майбутніх практичних психологів // Зб. матеріалів Всеукраїнської наук.-практ. конференції 16-17 травня “Проблеми підготовки і підвищення кваліфікації практичних психологів у ВУЗах” / За ред. С.Д. Максименка. – К. – Тернопіль: Ніка-Центр, 2002. – С. 49-52.

УДК 37.013.42 – 057.4 (43)

СФЕРИ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ У НІМЕЧЧИНІ

Пришляк О.Ю., аспірант

Тернопільський національний педагогічний університет імені В. Гнатюка

У статті охарактеризовано основні напрями і сфери професійної діяльності соціальних педагогів у Німеччині. На основі аналізу зарубіжного досвіду розкрито можливі шляхи розширення сфер і напрямків соціально-педагогічної діяльності в Україні.

Ключові слова: соціальний педагог, професійна соціально-педагогічна діяльність, напрями, сфери професійної соціально-педагогічної діяльності, тенденції розвитку професійної соціально-педагогічної діяльності.

Пришляк О.Ю. СФЕРЫ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СОЦИАЛЬНЫХ ПЕДАГОГОВ В ГЕРМАНИИ / Тернопольский национальный педагогический университет имени В. Гнатюка, Украина.

В статье охарактеризованы основные направления и сферы профессиональной деятельности социальных педагогов в Германии. На основе анализа зарубежного опыта раскрыты возможные пути расширения сфер и направлений социально-педагогической деятельности в Украине.

Ключевые слова: социальный педагог, профессиональная социально-педагогическая деятельность, направления, сферы профессиональной социально-педагогической деятельности, тенденции развития профессиональной социально-педагогической деятельности.

Pryshlyak O. SPHERES OF PROFESSIONAL ACTIVITY OF SOCIAL WORKERS IN GERMANY / Ternopol national pedagogical university of V. Gnatuk, Ukraine.

This article deals with main directions and spheres of professional activity of social workers in Germany. The author reveals the possible ways of extension the spheres of social pedagogic activity in Ukraine based on foreign experience.

Key words: social pedagogue, professional social pedagogic activity, directions and spheres of professional social pedagogic activity, tendencies of developing the professional social pedagogic activity.

Ознайомлення із зарубіжним педагогічним досвідом є актуальним і значущим у будь-який період розвитку вітчизняної педагогіки. Особливо це важливо сьогодні, коли питання інтеграції України в Європейську спільноту активно порушуються в суспільстві, а сам процес набуває чітких контурів. Тому мета статті полягає у висвітленні досвіду роботи в галузі соціальної педагогіки і соціальної роботи, що накопичився в Німеччині.

Як свідчить аналіз літературних джерел і практики здійснення соціальної і соціально-педагогічної діяльності, у Німеччині чітко окреслити сферу професійної соціально-педагогічної діяльності є доволі проблемним завданням, як і розмежування її з соціальною роботою. Ці два види професійної діяльності тісно переплелися і сфери їх професійного впливу вийшли далеко за межі традиційної соціальної чи соціально-педагогічної допомоги, про що свідчить здійснений нами аналіз.

На основі аналізу взаємовідносин цих двох видів професійної діяльності науковці стверджують, що в процесі формування сфер соціальних послуг сучасна ситуація склалась таким чином, що соціальний педагог і соціальний працівник мають відносно єдині сфери професійної діяльності, але різні її види. Це дає підстави для припущення про самостійність цих професій, але незавершеність процесу їх ідентифікації та інтеграції.

До 70-х рр. минулого століття сфера діяльності соціальних педагогів у Німеччині була обмежена сферами впливу на дітей і молодь. Проте під впливом суспільних вимог концепція соціально-педагогічної діяльності була змінена, тому що соціально-педагогічної допомоги, консультування і виховання потребували різні категорії населення. Про це слушно зауважує в своєму дослідженні Й. Шиллінг: "... сфера діяльності соціального педагога поширюється на виховання, освіту та навчання. Клієнтами соціального педагога першочергово були бездоглядні діти. Проте зважаючи на той факт, що виховання, освіта та навчання є процесами, що тривають ціле життя, сьогодні клієнтами соціальних педагогів є всі вікові групи" [1].

Соціальні педагоги Німеччини сьогодні залучені до роботи в різних сферах діяльності, починаючи від роботи з дітьми та молоддю (виховні дитячі заклади, захист прав та свобод дітей та молоді, у позашкільних молодіжних установах, у закладах для дітей та молоді з особливими потребами, з неповнолітніми злочинцями) і завершуючи проблемними категоріями клієнтів (які втратили роботу чи житло; перебувають у місцях позбавлення волі; девіантної поведінки; душевно хворі, інваліди) а також людьми похилого віку. Соціальні педагоги, що успішно завершили навчання в

університетах, можуть працювати викладачами у вищих фахових школах та фахових академіях.

Соціальні педагоги працюють різними категоріями клієнтів (дітьми, школярами, молоддю, інвалідами, людьми похилого віку, сиротами, біженцями, узалежненими від наркотиків, алкоголю та іншими категоріями громадян) у церквах, дитячих садках, школах, закладах інтернатного типу та дитячих будинках, лікарнях, у благодійних закладах, молодіжних центрах, в інших соціально-педагогічних закладах і організаціях з наданням медичної, психологічної, соціальної допомоги населенню. Професійні соціальні педагоги в Німеччині працюють:

- у соціальній сфері (керівник інтернату, дитячого будинку чи будинку для інвалідів);
- у педагогічній сфері (вчитель спеціалізованої школи, учитель-реабілітатор тощо);
- у терапії (дипломований музикотерапевт, мистецтвотерапевт);
- у консультаційній службі (консультант з працевлаштування в реабілітаційних закладах);
- документація / журналістика;
- управління та менеджмент.

У Німеччині соціальні педагоги є штатними працівниками загальноосвітніх закладів, працюють з так званими важкими підлітками (займаються організацією їхнього дозвілля, консультуванням батьків тощо). У судах і тюрмах працюють з неповнолітніми правопорушниками до порушення кримінальної справи і після рішення суду. Соціальний педагог займається попередженням дитячої злочинності, залучає дітей і підлітків до волонтерської роботи з надання допомоги самотнім людям похилого віку, до роботи в будинках інвалідів і лікарнях. У закладах позбавлення волі і корекції поведінки соціальні педагоги допомагають людям, які відбувають покарання, скласти план (програму) перевиховання (позбавлення негативних звичок, оволодіння відповідним рівнем освіти чи професією) протягом терміну покарання, допомагають організувати відпочинок, владнати фінансові справи, а після закінчення терміну ув'язнення – влаштуватися на роботу. На багатьох підприємствах Німеччини соціальні педагоги займаються питаннями навчання молодих робітників без відриву від виробництва і навіть підвищення кваліфікації робітників [2, 391].

Комплексність поняття “соціальна педагогіка” проявляється у сферах діяльності соціальних педагогів, котрі працюють в дитячих садках та денних закладах, благодійних установах, центрах для молоді, освіти дорослих та інших. Соціально-педагогічна діяльність охоплює роботу з різними клієнтами та суспільними групами у житловій, шкільній сферах, у сферах праці та дозвілля. Її зумовленість суспільними потребами і перспективами розвитку соціальної сфери сприяє виникненню все нових сфер діяльності [3].

Незалежна енциклопедія Вікіпедія (Die Freie Enzyklopädie Wikipedia) визначає такі сфери діяльності соціального педагога як класичні: робота в соціальних службах, робота з людьми похилого віку, робота з емігрантами та допомога біженцям, соціальна педагогіка на підприємствах, догляд за людьми з фізичними вадами, розумово відсталими та душевнохворими, допомога умовно ув'язненим, котрі мають випробувальний термін, ... консультування узалежнених від наркотиків, педагогіка переживання, підліткова освіта, консультування з виховних питань, консультування сім'ї, робота з сім'єю, педагогіка дозвілля, робота з громадою, соціальна робота з групою, опікун-вихователь, соціально-педагогічна допомога сім'ї, виховання в певній групі, цілодобовий догляд, виховання у дитячих будинках та соціальних установах, інтенсивне соціально-педагогічне обслуговування окремих випадків, допомога молоді, консультування молоді, робота з дітьми та молоддю, інформування молоді, допомога

молоді при працевлаштуванні, допомога молоді у судах, міжнародна робота з молоддю, консультування школярів, соціально-педагогічна шкільна діяльність, спеціальна педагогіка, статеве виховання, консультування вагітних жінок, котрі потрапили у конфліктну ситуацію, супервізія, соціальна допомога у сфері юстиції, соціально-психіатрична робота та психіатрія, соціокультурна анімація, соціально-педагогічна робота за місцем проживання, консультування людей, котрі мають борги, соціальна допомога у лікарнях, робота терапевтичного спрямування, управління, дитяча та юнацька психіатрія [4].

Сферою професійної діяльності соціальних педагогів є також альтернативні загальноосвітні заклади, такі, наприклад, як “Місто як школа”, що була створена Ф. Курі та Р. Шафраном у 1972 р. Ця школа є державною експериментальною моделлю відкритого навчально-виховного закладу для підлітків, що навчаються та проходять практику за індивідуальними навчальними програмами, працюючи в різних частинах міста. Ідея цієї школи полягає в наданні молоді, що залишила навчання у традиційній школі, другого шансу та ліквідувати недоліки і прогалини традиційної системи освіти. У цьому закладі працюють кілька професійних педагогів, що займаються освітою підлітків та соціальні педагоги, котрі здійснюють соціальну групову роботу, проектну роботу, встановлюють зв'язки з іншими установами та батьками. Використовуючи методи соціально-педагогічного впливу, вони підтримують учнів школи у вирішенні конкретних проблем (житло, сімейні конфлікти, фінансове забезпечення тощо) [5, 215-217].

Соціально-педагогічні послуги, що надаються громадянам Німеччини, за змістом можна поділити на: консультативні, лікувальні, інформаційні, правові, загального догляду та організаційні [6, 342-352].

У Німеччині функціонують такі основні типи соціальних установ, куди можуть у разі потреби звернутися за допомогою громадяни країни:

- 1) соціально-педагогічні заклади загального спрямування (інтернати, житлові заклади для незабезпечених, консультації з питань виховання, заклади для відпочинку та ін.);
- 2) групи самопомоги (інваліди, хворі);
- 3) державні, відомчі, громадські та приватні заклади з надання ночівлі для бездомних, наркоманів;
- 4) медичні заклади (лікарні, денні стаціонари, реабілітаційні центри, консультаційні пункти з питань планування сім'ї та ін.);
- 5) психіатричні, діагностико-психологічні і психотерапевтичні заклади (психіатричні центри, шкільні психіатричні та медичні пункти, консультації з питань сім'ї та шлюбу);
- 6) служби по догляду за людьми, що потрапили в скрутне становище (виїзна служба Червоного Хреста та ін.);
- 7) добровільні соціальні заклади (служби роздачі продуктів харчування, служби надання допомоги людям на дому, служби підтримки родичів інвалідів та ін.);
- 8) консультаційні центри при церквах, релігійних общинах;
- 9) заклади допомоги школярам та молоді при школах, центри професійної орієнтації;
- 10) соціально-освітні заклади для дорослих (батьківські університети, центри спілкування, профорієнтаційні центри та ін.);
- 11) заклади догляду за дітьми, групи продовженого дня;
- 12) посередницькі служби (з питань житла, роботи, дотацій на дітей, найму обслуговуючого персоналу та ін.);

- 13) юридичні консультації з загальних та спеціальних питань, адвокатура;
- 14) служби допомоги при міліції;
- 15) управління та адміністрація в соціальній сфері, у сфері охорони здоров'я та освіти [6, 342-352].

Закономірно на фоні аналізу основних сфер соціально-педагогічної діяльності Німеччини виникає питання визначення статусу соціального педагога в нашій країні. Українські реалії (новизна професії, становлення професійної соціально-педагогічної діяльності, започаткування професійної підготовки, інтенсивне розширення поля професійної соціально-педагогічної діяльності та ін.) свідчать про доцільність аналізу цього питання в контексті реального стану речей і бажаного, який проектується дослідниками в науковій літературі. Дотримуючись цього підходу, охарактеризуємо основні сфери і види професійної діяльності соціального педагога в реаліях сучасного українського суспільства.

Про місце соціально-педагогічної діяльності серед інших видів професійної діяльності в сучасному українському суспільстві свідчать дані Єдиного державного реєстру підприємств та організацій України (ЄДРПОУ) за формами власності та видами економічної діяльності [7, 61]. Як свідчать дані ЄДРОПУ, у нашій країні (станом на 1.01.2006р.) соціально-педагогічну діяльність ще не виокремлено серед інших видів економічної діяльності. Цей факт утруднює встановлення кількості штатних соціальних педагогів серед працівників інших видів економічної діяльності. Така ситуація утруднює здійснення прогностичного моніторингу потреб соціально-педагогічної сфери в професійних фахівцях (тим більше щодо можливих напрямків їх спеціалізації).

Характерною рисою соціально-педагогічної діяльності в нашій країні, як і в Німеччині, є те, що вона володіє особливою інтегрованою якістю, що зумовлюється об'єктом і предметом професійної діяльності. Причому з процесом розширення поля соціально-педагогічної діяльності спостерігається тенденція розширення об'єкта і предмета її впливу.

Узагальнюючи практику соціально-педагогічної діяльності в нашій країні, досвід професійної соціально-педагогічної діяльності в Німеччині, результати досліджень з проблем соціальної педагогіки вітчизняних і зарубіжних дослідників (В. Бочарова, М. Галагузова, А. Капська, І. Козубовська, Ю. Льоніна, Є. Максимова, Л. Міщик, В. Поліщук, Б. Шапіро та інших), ми дійшли висновку, що сферами професійної діяльності соціальних педагогів у нашій країні має бути їхня діяльність у:

- сім'ї, різних типах освітніх закладів (школах, гімназіях, ліцеях, коледжах, професійно-технічних і вищих навчальних закладах та ін.), дошкільних закладах і закладах додаткової освіти;
- соціальних службах (медико-психолого-педагогічних, реабілітаційних, геріатричних центрах, будинках для дітей з особливими потребами, центрах зайнятості та працевлаштування, профорієнтаційних центрах, біржах праці та ін.);
- закладах охорони здоров'я (дитячих лікарнях, спецлікарнях для психічно хворих дітей, дітей-наркоманів, будинках відпочинку, санаторіях і т.д.);
- установах та організаціях комітетів у справах сім'ї і молоді (дворових дитячих клубах, будинках відпочинку для підлітків, молодіжних гуртках, освітніх молодіжних центрах);
- соціальних службах підприємств, установ і організацій, гуртожитків, комерційних структур, творчих громадських організацій, різних фондів, благодійних організацій;
- службах комунальних структур (соціально-педагогічних, культурно-спортивних комплексах, центрах конкретної соціальної допомоги в домашніх умовах);

- центрах соціальних служб сім'ї і молоді, центрах консультування сім'ї, кабінетах і телефонах довіри;
- валеологічних службах (профілакторіях, реабілітаційних центрах, центрах оздоровлення при лікарнях, санаторіях, профілакторіях, медичних пунктах та ін.);
- службах культурно-дозвіллевої анімації (підліткових клубах, будинках творчості дитини, будинках культури, школах народних ремесел, сімейних клубах, сімейних будинках, парках, ігрових майданчиках та ін.);
- центрах дозвілля і творчості дітей, фізкультурно-оздоровчих і спортивних установах, закладах літнього відпочинку дітей, дитячих та юнацьких об'єднаннях, діяльність яких спрямована на реалізацію завдань соціального виховання дітей, в тому числі і в закладах недержавної форми власності;
- установах, підпорядкованих органам внутрішніх справ і юстиції (приймальники-розподільники, спеціальні інтернати, в'язниці, колонії, суди та ін.);
- службах реабілітації та адаптації підлітків, схильних до наркоманії і токсикоманії, куріння, алкоголізму;
- кризових стаціонарах для підлітків-суїцидентів;
- установах і закладах комітетів у справах сім'ї і молоді (будинках творчості, молодіжних гуртках, молодіжних таборах, будинках для відпочинку підлітків, центрах профорієнтації, центрах зайнятості, клубах і кімнатах при житлово-експлуатаційних комітетах та ін.);
- культурно-дозвіллевих, спортивно-оздоровчих і спортивних закладах, закладах різного відомчого підпорядкування;
- службах соціального захисту і соціального забезпечення.

Новими сферами професійної діяльності соціальних педагогів має бути їхня робота в:

- сім'ях (соціальний педагог-гувернер та ін.);
- міжвідомчих центрах (центрах сім'ї і дитинства, валеологічних центрах, центрах здоров'я, центрах дозвілля, центрах відпочинку і творчості дітей, центрах по роботі з біженцями, кризових центрах та ін.);
- сільській і релігійній громадах;
- геріатричних центрах;
- групах самопомоги;
- торгових центрах;
- за місцем проживання, у тому числі в сільській місцевості;
- із біженцями, переселенцями, іноземними громадянами.

Ми погоджуємося з висновками українських дослідників (О. Безпалько, А. Капська, І. Козубовська, Л. Мішик, В. Полішук, С. Харченко та інші), що діяльність соціального педагога в Україні має бути зорієнтована на всі категорії населення, людей різного віку, різних професій, соціальних груп, на роботу з людиною у контексті особистість-середовище, де в епіцентрі завжди має бути людина і зусилля соціальних педагогів мають спрямовуватися на вирішення її проблем. Досягти цього в найближчому майбутньому є пріоритетним завданням соціальної політики нашої країни.

ЛІТЕРАТУРА

1. Schilling Johannes. Soziale Arbeit. Geschichte, Theorie, Profession. – Stuttgart. – 2005. – № 2. – Überarbeitete Auflage. – 312 s.
2. Василькова Ю. В., Василькова Т.А. Социальная педагогика: Курс лекций: Учеб. пособие для студ. пед. вузов и колледжей. – М.: Академия, 1999. – 440 с.

3. Lauermann Karin.: Sozialpädagogische Berufsbildung. Genese – Gegenwart – Zukunftsperspektiven. – Innsbruck, 2004. –137 s.
4. Wikipedia. Sozialpädagogik. Ihr Inhalt steht unter der GNU-Lizenz für freie Dokumentation. – Berlin, 2006. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: 13.10.2006: <<http://de.wikipedia.org/wiki/Sozialp%C3%A4dagogik>>. – Загол. з екрану. – Мова нім.
5. История социальной педагогики. Становление и развитие зарубежной социальной педагогики: Учебник / Под ред. В.И. Беляева. – М.: Гардарики, 2003. – 255 с.
6. Основы социальной работы: Учебник / Отв. ред. П.Д. Павленок. – М.: ИНФРА – 2000. – 368 с.
7. Україна у цифрах 2004: Статистичний довідник / За ред. О.П. Осауленка – К.: Консультант, 2006. – С. 61.

УДК 371.212.51 – 057.87 : 159.9

ПИТАННЯ ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ СТУДЕНТІВ-ПСИХОЛОГІВ У ЗАПОРІЗЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ

Пучина О.В., магістр психології

Запорізький національний університет

У роботі розглядаються питання професійного самовизначення майбутніх психологів. Приділяється увага процесу навчання у вищій школі і його впливу на формування в студентства усвідомленого відношення до обраної професії.

Ключові слова: професійне самовизначення, професійна діяльність, студент, соціальна зрілість, професійний розвиток

Пучина О.В. ВОПРОСЫ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО САМООПРЕДЕЛЕНИЯ СТУДЕНТОВ-ПСИХОЛОГОВ В ЗАПОРОЖСКОМ НАЦИОНАЛЬНОМ УНИВЕРСИТЕТЕ / Запорожский национальный университет, Украина.

В работе рассматривается вопрос профессионального самоопределения будущих психологов. Уделено внимание процессу обучения в высшей школе и его влиянию на формирование у студенчества сознательного отношения к выбранной профессии.

Ключевые слова: профессиональное самоопределение, профессиональная деятельность, студент, социальная зрелость, профессиональное развитие.

Puchina O.V. PROBLEMS OF PROFESSIONAL SELF-DETERMINATION OF STUDENTS-PSYCHOLOGISTS AT ZAPORIZHZHYA NATIONAL UNIVERSITY / Zaporizhzhya National University, Ukraine.

The problem of self-determination of future psychologists is analysed. The article is focused on the process of studying at high school and its influencing the formation of students' conscious attitude towards chosen profession.

Key words: professional self-determination, professional activities, student, social maturity, professional development.

На сучасному етапі розвитку вищої школи підвищуються вимоги до рівня професіоналізму психолога. У цих умовах найбільш актуальними є завдання формування особистості психолога, здатного знаходити вихід зі складних професійних ситуацій.

Недостатній розвиток цієї проблематики підтверджує наявність досить невеликої кількості наукових праць. Становленням особистості майбутнього психолога займалися